

Karel-Peter Companje (ed.), *Tussen volksverzekering en vrije markt. Verzekering en zorg op het snijvlak van sociale verzekering en gezondheidszorg 1880-2006* (Amsterdam: Aksant, 2008) 938p. ISBN 978-90-5260-294-3.

Tussen volksverzekering en vrije markt is geen bedliteratuur. Dat komt niet alleen omdat dat deze ruim 1700 gram wegende turf van zo'n vijf en een halve centimeter dik een latente dreiging voor mijn gammele nachtkasje was. Het soortelijk gewicht van de studie doet evengoed vermoeden dat het boek geen *Nederlands sociaalzekerheidsstelsel voor dummy's* is geworden. Integendeel, het is veeleer voer van en voor specialisten. Elk van de twaalf hoofdstukken, het dertiende werd voorbehouden voor het besluit, is zo goed gestoffeerd en zo relevant dat zij in mijn ogen zonder uitzondering als afzonderlijke publicaties door het leven kunnen gaan (al mogen sommige bijdragen dan wel samengenomen worden). Dat was overigens wellicht beter geweest. Want hoewel de hoofdstukken elkaar chronologisch of thematisch bijna naadloos opvolgen of aanvullen, werden overlappingsen niet altijd vermeden. En dan heb ik het niet over feitelijke herhalingen, maar eerder om inhoudelijke overlappingsen, bijvoorbeeld de teneur van de ideologische discussies in het Nederlandse parlement bij de totstandkoming van de sociale wetten voor 1914 of over het hoge 'trial and error' gehalte van de wetgevende initiatieven op sociaal gebied in deze periode. Dat laatste was het gevolg van een gebrek aan ideologische continuïteit, dus van wisselende regeringssamenstellingen voor de Eerste Wereldoorlog.

De ruimte ontbreekt ons hier om dieper in te gaan op elk hoofdstuk. Mijns inziens staan ze te vaak op zichzelf: in de inleiding en het besluit hadden zij beter op elkaar afgestemd kunnen worden. Het middel daartoe was nochtans voorhanden. In de inleiding en het eerste hoofdstuk werd dieper ingegaan op de genese van de sociale wetgeving in verschillende West-Europese landen (waarbij me opviel dat er geen Franstalige literatuur werd gebruikt). Deze aanzet werd echter niet doorgetrokken. Bij de evaluatie van de evolutie van het Nederlandse sociaalzekerheidsstelsel van 1880 tot vandaag in het besluit, werd helaas nauwelijks nog teruggekoppeld naar de evoluties in het buitenland. Dat is jammer omdat de door het werk geïmpliceerde uniciteit van het Nederlandse sociaalzekerheidsstelsel daardoor aan bewijskracht inboet en het cement tussen de hoofdstukken wat afbrokkelt.

Het uitgangspunt van het werk was de uitdaging die de Duitse sociale zekerheidswetgeving (ontstaan in 1876-1883 onder kanselier Bismarck) op het einde van de negentiende eeuw stelde aan de Nederlandse wetgever op het vlak van de sociale bescherming van de eigen onderdanen. Van daaruit gingen de verschillende auteurs na hoe de Nederlandse sociale zekerheid evolueerde tot vandaag. Dit uitgangspunt was voor Nederland zeer pertinent. Het Bismarckmodel stond immers voor verplichte sociale verzekeringen georganiseerd, beheerd en gecontroleerd door de overheid; nergens was de overheidsinmenging in de sociale bescherming zo dominant als in het Duitsland van eind negentiende eeuw. Politiek was het implementeren van zo'n systeem in Nederland niet zo evident. Dat heeft te maken met het feit dat privéverzekeraars al in de negentiende eeuw actief waren op de sociale verzekeringsmarkt en dat ook de artsen er al heel vroeg een belangrijke rol speelden. Beide ontwikkelingen komen in het boek overigens zeer mooi tot uiting. Het gevolg van deze evoluties was een bijna permanente evenwichtsoefening tussen overheids- en privé-initiatief, een discussie die bijna nooit luidde én een dualisme dat door elke auteur geduid werd en ook in het besluit tot in de puntjes werd uitgewerkt.

Hetzelfde gebeurde overigens ook met dat andere specifieke kenmerk van het Nederlandse sociale zekerheidsstelsel. We hebben het dan over het zogenaamde Talmamodel dat sinds begin twintigste eeuw een onderscheid maakt tussen het verzekeren van het inkomensverlies en de verzekering van de ziekenzorg. Door hun aanpak onderstrepen de auteurs en de redactie de uniciteit van het Nederlandse socialezekerheidsstelsel zonder te verhelten dat het geen perfect systeem is (vanwege of ondanks de inbreng van de private sector in de gezondheidszorg en de zorgverzekering?). Maar zoals gezegd had van daaruit de internationaal vergelijkende aanpak opnieuw geactiveerd moeten worden, al was het maar om na te gaan hoe de Nederlandse casus zich in de voorbije eeuw verhiel tegenover de historische evolutie van de sociale zekerheidsstelsels elders ter wereld én tegenover de wijze waarop de overheden in die landen op hun beurt naar oplossingen zochten en zoeken om hun sociale (basis) bescherming, al dan niet noodgedwongen, te versterken of aan te vullen met initiatieven uit private hoek. Grof geredeneerd kan men de Nederlandse casus op deze manier net zo goed situeren 'op het snijvlak' van het Duitse Bismarckmodel eind negentiende eeuw en het Amerikaanse anno 2009, met andere woorden tussen een alomtegenwoordige en een weinig zichtbare, zeg maar weifelende, overheid als het op de sociale bescherming van de eigen onderdanen aankomt. Alleen al die vaststelling had, met een voortgezette vergelijkende aanpak, aan het boek, naast een onmiskenbare en – ik kan het niet genoeg benadrukken – zeer geapprecieerde historische waarde evengoed een leerrijke actuele waarde mee kunnen geven.

Luc Peiren

Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis, Gent

A.M.G. Rutten, *Blue Ships: Dutch Ocean Crossing with Multifunctional Drugs and Spices in the Eighteenth Century* (Rotterdam: Erasmus Publishing, 2008)
155 p. ISBN 90-5235-199-6

The importance of spices such as pepper, nutmeg, and cloves, as well as of products such as sugar, gold, and indigo, for European overseas expansion is well-known. The Portuguese, Spanish, Dutch, English, and French, to name the major players, spent centuries warring over these valuable products and much has been written about the subject. However, A.M.G. Rutten presents a new angle on this much-studied subject. He makes the important and almost entirely overlooked point that many of the spices the European nations sought were valued for their medicinal properties, and not only for their qualities of food preservation and the addition of taste to foods. It was not just spices that were ascribed curative powers, though. Commodities such as gold, ivory, and precious stones were also listed in the pharmacopeias of the seventeenth and eighteenth centuries.

Rutten coins a term – Multifunctional Drugs (MFDs) – to describe the versatile utilization of these spices and other products for more than one function, usually culinary and medicinal (p. 11). One of the best and most informative examples of a multifunctional drug is indigo. Indigo is known today as a plant that, when its leaves are processed, produces a vivid blue dye. Indigo was particularly valued before chemical dyeing techniques were developed in the late nineteenth century. But, as Rutten points out, indigo was also used to treat such panoply of problems as psychiatric dis-